

AȘEZAREA DE TIP PETREȘTI DE LA TURDAȘ (JUD. ALBA)

Cu prilejul săpăturilor de salvare efectuate în toamna anului 1971 în aria cimitirului prefeudal din locul „Valea Clocita“, situat la nord-est de Turdaș¹, s-au făcut câteva periegeze în hotarul de vest al satului, descoperindu-se urmele unei așezări din epoca neolitică. Primele resturi materiale au fost identificate în 29 septembrie 1971 pe promontoriul „La Gușata“, o dîlmă pe care este așezată gospodăria locuitorului Mihail Mărgărit, de unde au fost culese de la suprafață fragmente ceramice de tip Petrești și bucăți masive de chirpici cu urme de pleavă, provenite din podeaua unei locuințe neolitice.

Ridicătura „La Gușata“ se găsește la 300 m vest de biserica satului, fiind mărginită la sud-vest de Pîriul Măzărelelor și la nord de Pîriul Viilor, care își unesc cursul tocmai la capătul dîlmei (fig. 1).

Pentru a cerceta stratigrafia așezării și pentru a aduna materialele inedite s-a executat pe coama promontoriului o secțiune cu dimensiunile de 5×1 m, orientată în direcția NV—SE, care se apropie de botul ridicăturii (fig. 2).

Sub humusul actual, gros de 0,15—0,20 m, se găsește între 0,20—0,40 m o depunere de pămînt negru-închis, răvășită de lucrările agricole, în care apar fragmente ceramice Petrești asociate cu cioburi rare de tip Coțofeni. Urmează stratul de cultură propriu-zis, cuprins între 0,40—1,40 m, format dintr-un pămînt brun-roșcat cu concrețiuni calcaroase, din care provin numeroase materiale ceramice Petrești. În dreptul metrului 1,80, la adîncimea de 0,80 m, a fost surprins un strat de chirpici, gros de 0,20 m, format din bucăți mari de lut ars cu urme de pleavă, care provine din podeaua unei locuințe cu platformă. În apropiere s-au găsit depuse pietre de riu și plăci de gresie. În acest orizont de cultură abundă materiale ceramice, predominînd fragmente de la vase mari, cu pereții groși și buze de castroane cu umărul carenat, precum și oase de animale domestice (falange de porc, molari și coaste de bovine).

Nivelul următor, cu un pămînt brun-închis și resturi ceramice puține, cuprins între 1,40—1,80 m, se suprapune peste stratul inferior format dintr-un lut galben, steril.

Materialul arheologic adunat din secțiune și de la suprafață constă din fragmente ceramice, urme din podeaua unei locuințe cu platformă de chirpici, resturi osteologice și o greutate de lut ars de formă prismatică. Ceramica, relativ bogată, după calitatea pastei cuprinde o categorie de uz comun și alta fină. În prima categorie intră vasele modelate dintr-o pastă cu nisip și pietricele în compoziție, de culoare roșie sau cărămiziu-negriceasă. Dintre forme dis-

¹ Lucrările au fost efectuate sub îndrumarea prof. K. Horedt și D. Protașe, la ele participînd și I. Hica din partea Institutului de istorie și arheologie din Cluj-Napoca, cărora le aduc mulțumiri și cu acest prilej.

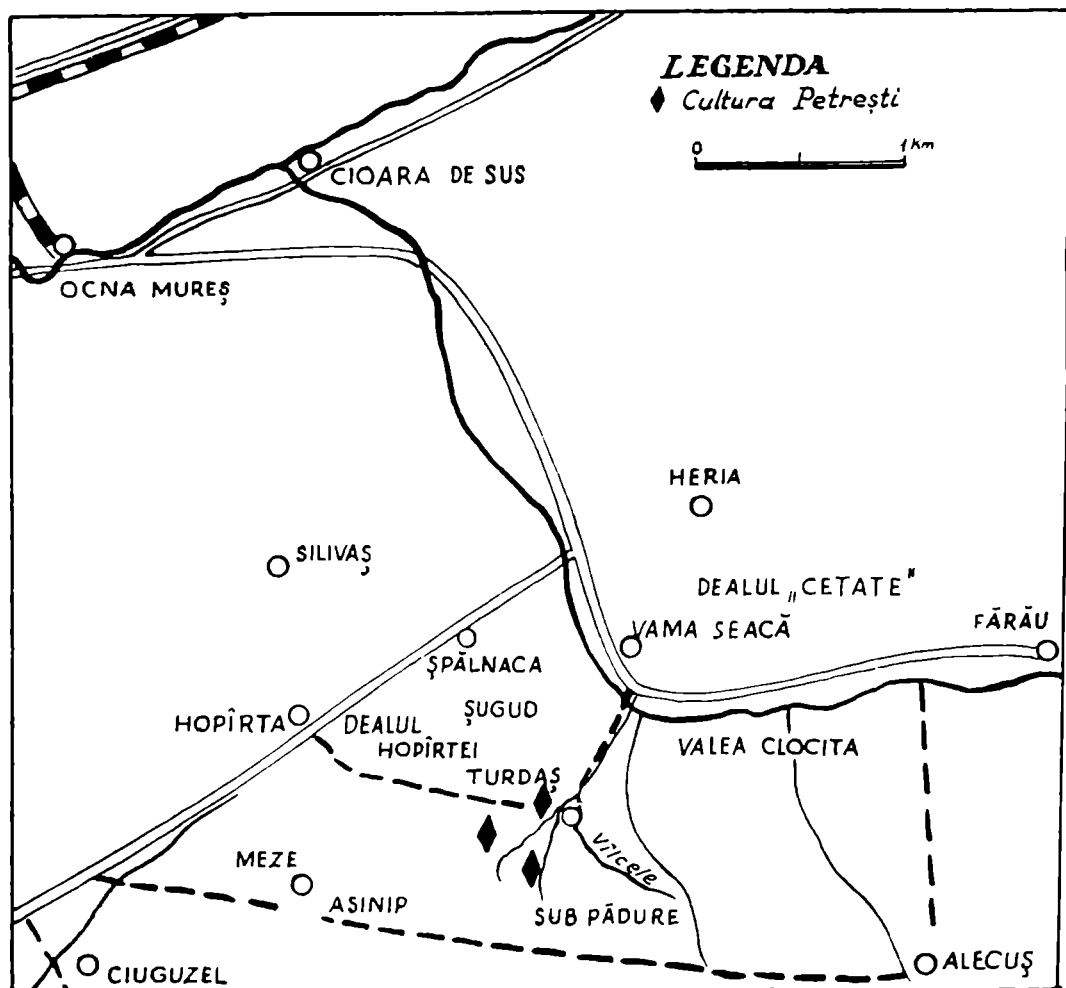

Fig. 1 — Schiță topografică a descoperirilor arheologice de pe teritoriul satului Turdaș.

tingem vase de tip borcan cu marginea dreaptă și ușor subțiată (fig. 3/3—4), vase cu pîntecul rotund prevăzute cu două torți în formă de inel, dispuse vertical în zona de maximă rotunjire (fig. 3/15 și fig. 4/2, 4—6) și margini de vase de culoare brună-cărămizie, decorate la exterior cu alveole incizate cu unghia, considerate „de tradiție Criș”, care apar în stratul inferior (fig. 3/9). Vase cu decor similar, care își găsesc asemănări în cultura Gumelnița (stratul B)², s-au descoperit la Planul de Jos (Podei)³ și Ocna Sibiului⁴.

² Vl. Dumitrescu, *Gumelnița. Sondajul stratigrafic din 1960*, în *SCIV*, 17, 1, 1960, p. 84, fig. 23/8—9.

³ I. Paul, *Un complex de cult descoperit în așezarea neolitică de la Planul de Jos*, în *StCom*, 12, 1965, p. 14, pl. I/8; idem, *Așezarea neo-eneolitică de la Planul de Jos (Podei), jud. Alba*, în *StCom*, 15, 1970, pl. VI/7 și 10; idem, *Unele probleme ale neoliticului din Transilvania în legătură cu cultura Petrești*, în *RevMuz*, II, 4, 1965, p. 299.

⁴ Idem, *op. cit.*, p. 295 și p. 299.

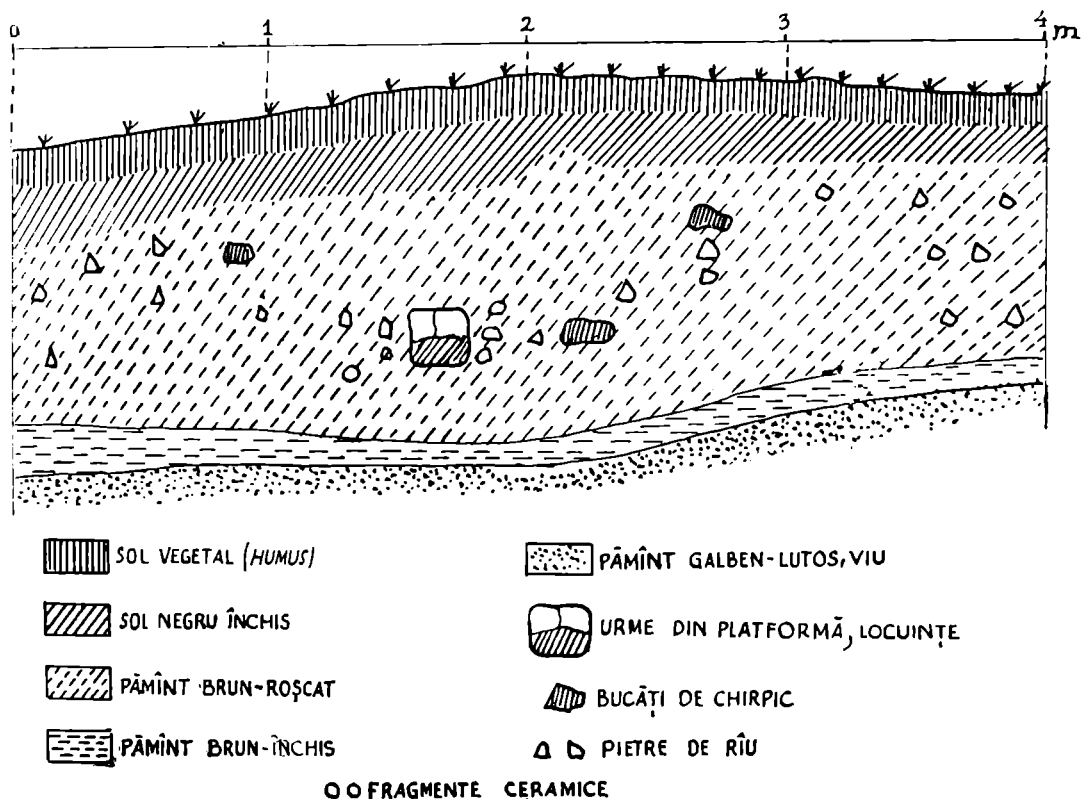

Fig. 2. — Turdaș — „La Gușata”. Profilul secțiunii.

Ceramicii fine îi aparțin vase din pastă de bună calitate, arsă uniform în cuptoare închise, a cărei culoare variază de la roșu și portocaliu la cenușiu-închis. După ornamentație această categorie cuprinde 1) o specie neornamentată și 2) alta pictată.

1) Ceramica neornamentată de culoare roșie sau portocalie se impune prin forme de vase de dimensiuni mijlocii și mari ca: vasele globulare de tip „amforă”, cu gîtul cilindric, prevăzut la exterior cu un prag (fig. 3/5, 10, 13 și fig. 4/3), farfuriorele cu marginea subțiată și mult evazată (fig. 3/7), străchinile cu umărul carenat, cu slip roșu lustruit la exterior (fig. 3/2 și fig. 4/7) și vasele bitronconice cu pereții groși și marginea ușor subțiată și teșită în afară, prevăzute cu torți circulare dispuse vertical. De asemenea, notăm un ciob ornat cu umflături plastice (fig. 3/17) și un fragment din butonul apucător al unui capac, prevăzut în partea superioară cu o adîncitură (fig. 3/18 și fig. 4/1).

2) Din categoria ceramicii pictate menționăm un fragment de vas-suport, gol în interior, confecționat din pastă fină, de culoare cenușiu-gălbuie. La exterior are angoba portocalie pe care s-a aplicat un decor pictat, constituit din fișii groase de vopsea roșie-brună, dispuse oblic și asociate cu motivul „în rețea”. Fiecare fișie este încadrată pe margine cu linii subțiri de vopsea roșie, dînd picturii un aspect tricrom (fig. 5/1). Vase cu decor asemănător s-au desco-

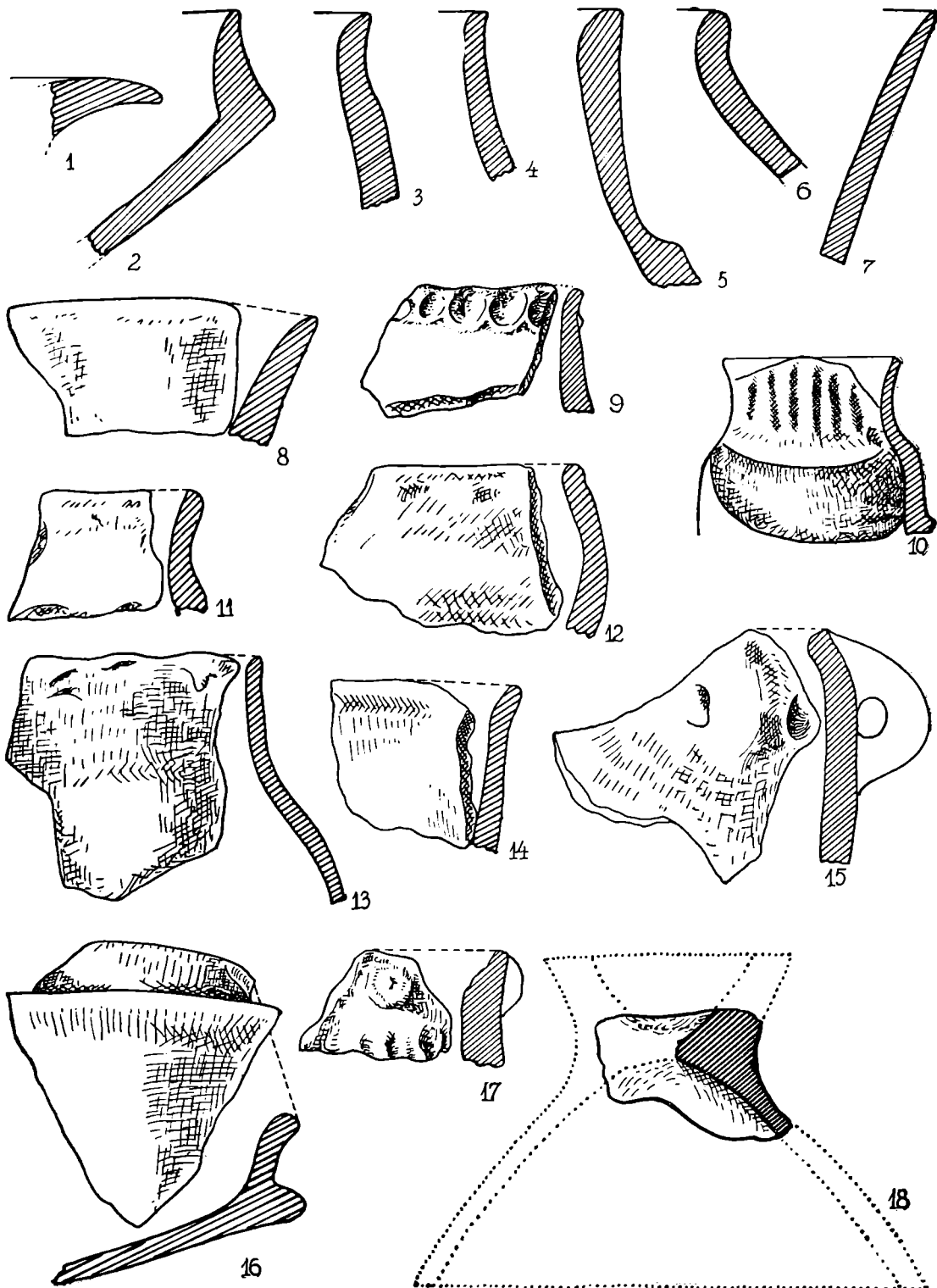

Fig. 3. — Turdaș — „La Gușata”. Profile și ceramică din cultura Petrești.

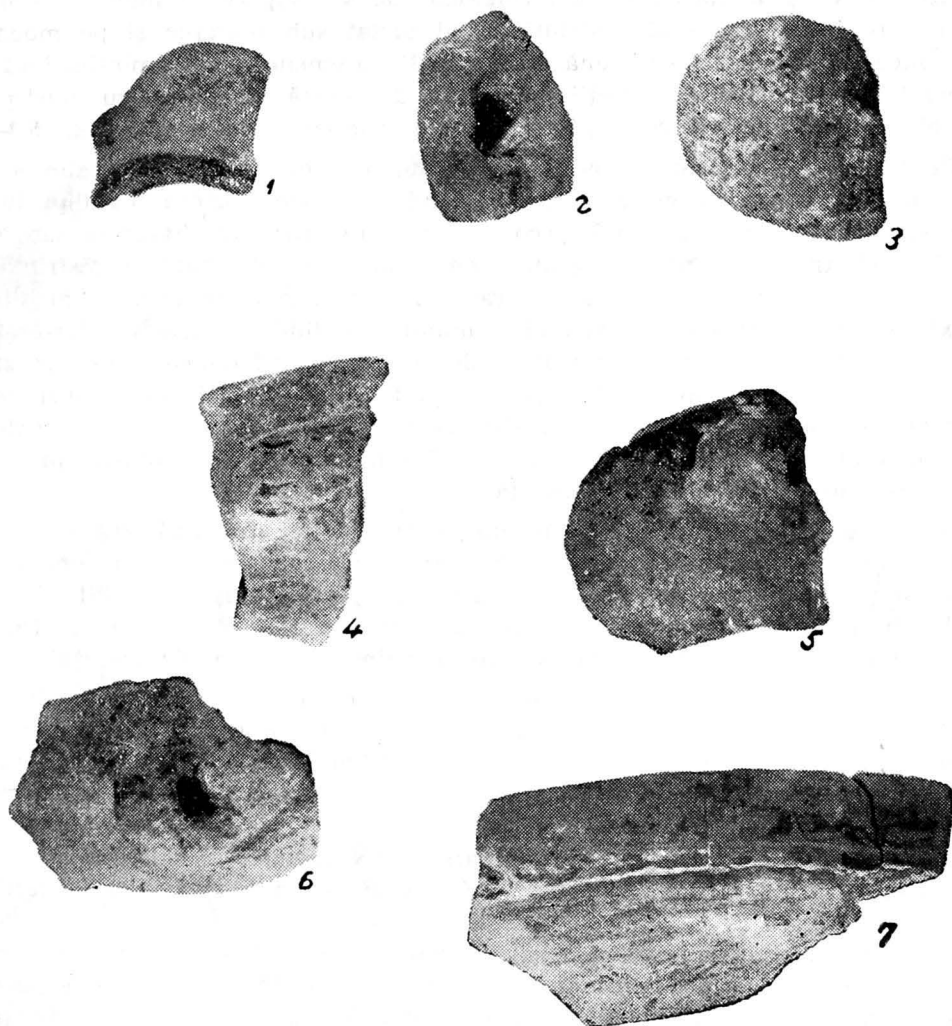

Fig. 4. — Turdaș — „La Gușata”. Ceramică neornamentată din cultura Petrești.

perit la Tărtăria⁵, Cuci⁶ și Ocna Sibiului-„Fața Vacilor”⁷. Motivul „în rețea”, mărginit de fișii oblice este întâlnit și pe o margine provenită de la un vas bitronic din pastă gălbuie cu angobă portocalie (fig. 5/2), care prezintă analogii la

⁵ N. Vlăsa, *Chronology of the neolithic in Transylvania in the light of the Tartaia settlement's stratigraphy*, în *Dacia*, N.S., VII, 1963, fig. 5/4—5.

⁶ Idem, *Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei*, în *ActaMN*, IV, 1967, fig. 13/2, 6.

⁷ I. Paul, *Sondajul arheologic de la Ocna Sibiului*, în *Materiale*, VIII, 1962, p. 199, fig. 8/11. De asemenea, suporturi decorate cu motivul „în rețea” se cunosc la Șeica Mică (I. Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, în *BerRGK*, 22, 1933, pl. 3/3) și Tăuș-Deva (O. Floca, *Harta arheologică a municipiului Deva*, în *Sargetia*, VI, 1969, p. 8, fig. 1/2).

Ciuguzel⁸ și Proștea Mare⁹. Un alt fragment de vas-suport cu fond exterior roșu lustruit are buza groasă și răsfrîntă, fiind pictat sub margine și pe muchie cu linii oblice de vopsea negru-brună (fig. 5/5). De asemenea, mai amintim încă două fragmente de suporturi cu pereții mai groși, din pastă cărămizie, cu înveliș exterior alb-gălbui, pictate cu fișii oblice de vopsea roșu-brună (fig. 5/3—4).

Unul dintre fragmente provine de la un vas din pastă portocalie a căruia suprafață este acoperită cu porțiuni de fond roșu sau portocaliu-gălbui lustruit, peste care a fost transpus un decor format din romburi hașurate „în rețea” (fig. 5/6). Castroanele sînt reprezentate de o margine îngroșată și răsfrîntă teșit spre interior, cu profil unghiular, lucrată din pastă roșie-portocalie, cu slip fin. La exterior este ornată cu benzi oblice umplute cu linii paralele sau hașurate „în rețea”, iar muchia are ca decor grupuri de cîte cinci linii oblice pictate în zig-zag cu vopsea alb-cenușie. În interior, pe un fond cenușiu-gălbui, sînt transpuse fișii hașurate cu vopsea albă (fig. 5/7). Un fragment analog, decorat pe muchie cu benzi unghiulare, provine de la Pianul de Jos (Podei)¹⁰, avînd similitudini în privința ornamentului în cultura Gumelnița¹¹.

Din descoperiri fortuite provine un fragment de strachină cu umărul carenat, lucrat din pastă nisipoasă de culoare negru-cenușie cu slip bine lustruit (fig. 3/16) și o margine evazată de fructieră din pastă cenușie (fig. 3/1). Străchini asemănătoare s-au descoperit la Cașolț-„Poiana în Pisc”¹² și Pianul de Jos¹³, fiind întîlnite și în nivelul A din așezarea eponimă a culturii Gumelnița¹⁴.

Resturile de chirpici cu urme de pleavă și impresiuni de pari provin de la construcția unei locuințe cu platformă. Urme de la o construcție asemănătoare au fost surprinse în apropiere de către locuitorul Mihai Mărgărit care, săpînd în primăvară o groapă pentru pivniță, a descoperit pe o suprafață de circa 2 m² un strat compact de chirpici.

Locuințele cu platforme de chirpici ars sînt caracteristice culturilor cu ceramică pictată¹⁵, fiind întîlnite atît la Tărtăria¹⁶, cit și în alte așezări Petrești din Transilvania¹⁷.

Materiale de tip Petrești apar și în punctul „La biserică” unde, cu ocazia lucrărilor agricole, au ieșit la iveală bucăți masive de chirpici cu impresiuni de nuiele și fragmente de vase cu pereții groși și pasta grosolană, decorate cu

⁸ H. Schroller, *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*, Berlin, 1933, pl. 23/1—7.

⁹ Z. Székely, *Cercetări arheologice în comuna Soroștin*, în *ActMed*, 1, 1952, pl. II/1—2. Vase cu decor asemănător s-au descoperit la Șeica Mică (I. Al. Aldea, *Așezarea „Petrești” de la Șeica Mică*, în *Apulum*, VI, 1967, p. 35, fig. 4/2) și Pianul de Jos, de unde provine o strachină cu umărul carenat și un suport bine păstrat (VI. Dumitrescu, *Arta neolitică în România*, București, 1968, p. 100, pl. 13).

¹⁰ I. Paul, în *StCom*, 14, 1969, pl. VII/1.

¹¹ Idem, *op. cit.*, p. 62.

¹² M. Macrea, *Șantierul arheologic Cașolț-„Boița”*, în *Materiale*, VI, 1959, p. 423, fig. 20/2, 6—8.

¹³ I. Paul, *op. cit.*, p. 53.

¹⁴ VI. Dumitrescu, în *SCIV*, 17, 1966, 1, p. 66, fig. 10/1.

¹⁵ I. Paul, în *legătură cu problema locuințelor de suprafață cu platformă din așezările culturilor Petrești și Cucuteni-Tripolie*, în *SCIV*, 18, 1967, 1, p. 3—22; VI. Dumitrescu, *Cu privire la platformele de lut ars ale locuințelor unor culturi eneolitice*, în *ActaMN*, V, 1968, p. 388—395.

¹⁶ N. Vlăsa, *Stratigrafia așezării de la Tărtăria*, în *Studia*, Series Historia, fasc. 2, 1962, p. 25.

¹⁷ I. Paul, *op. cit.*, p. 3; idem, în *StCom*, 14, 1969, p. 63.

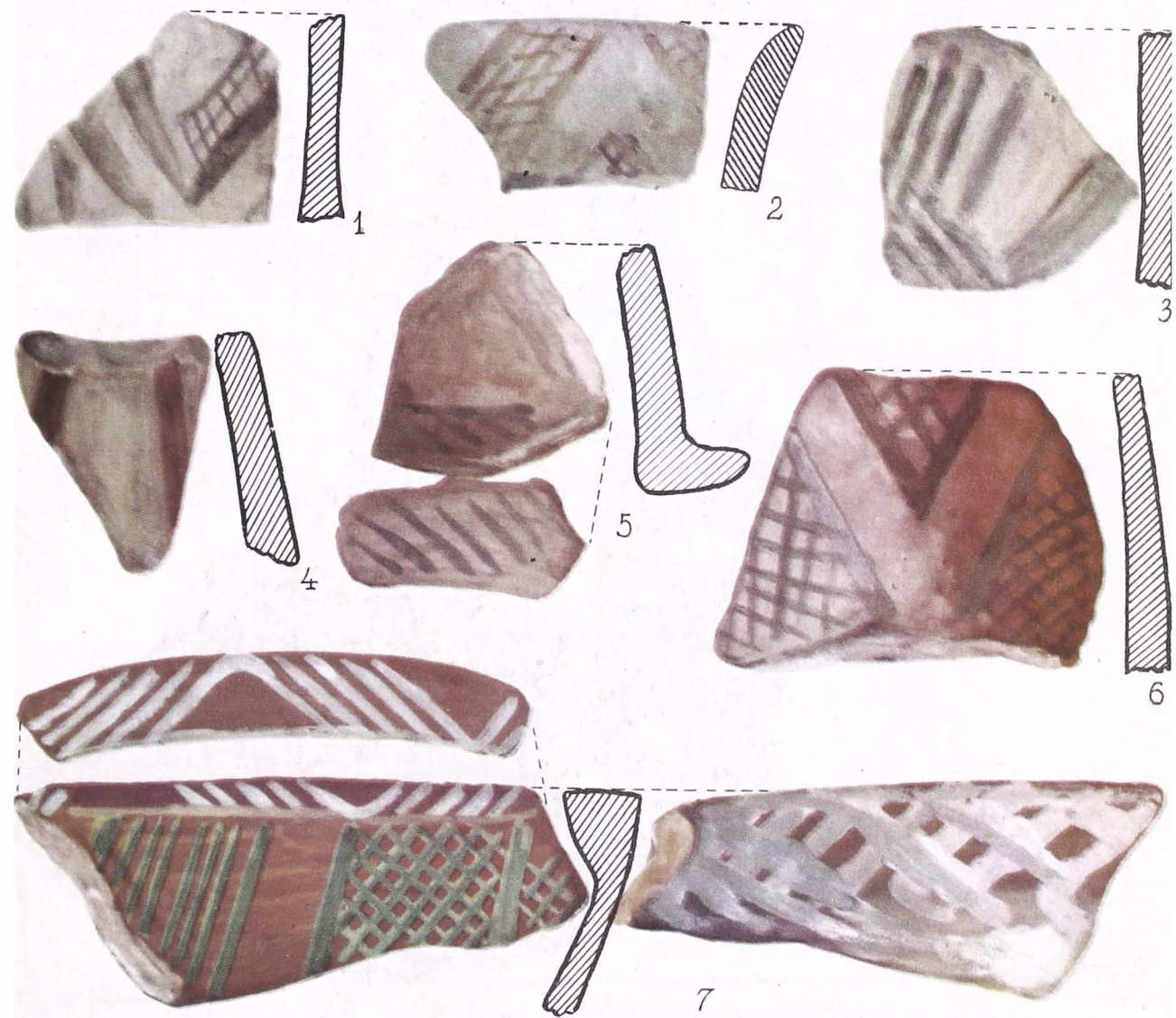

Fig. 5. — Turdaş — „La Guşata”. Ceramică pictată din cultura Petreşti.
<https://biblioteca-digitala.ro>

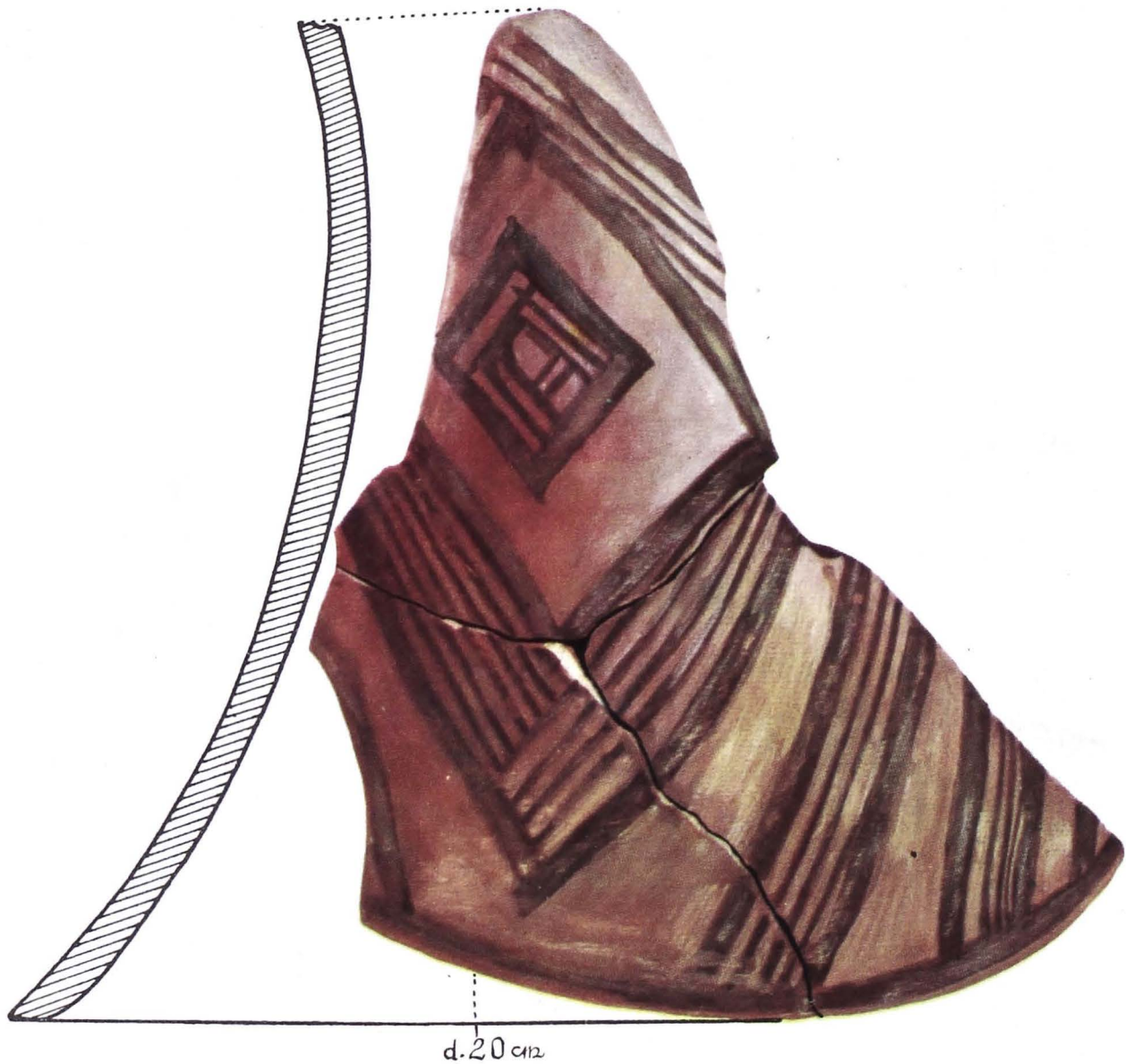

Fig. 7. — Turdaş — „La biserică”. Fragment de suport pictat.

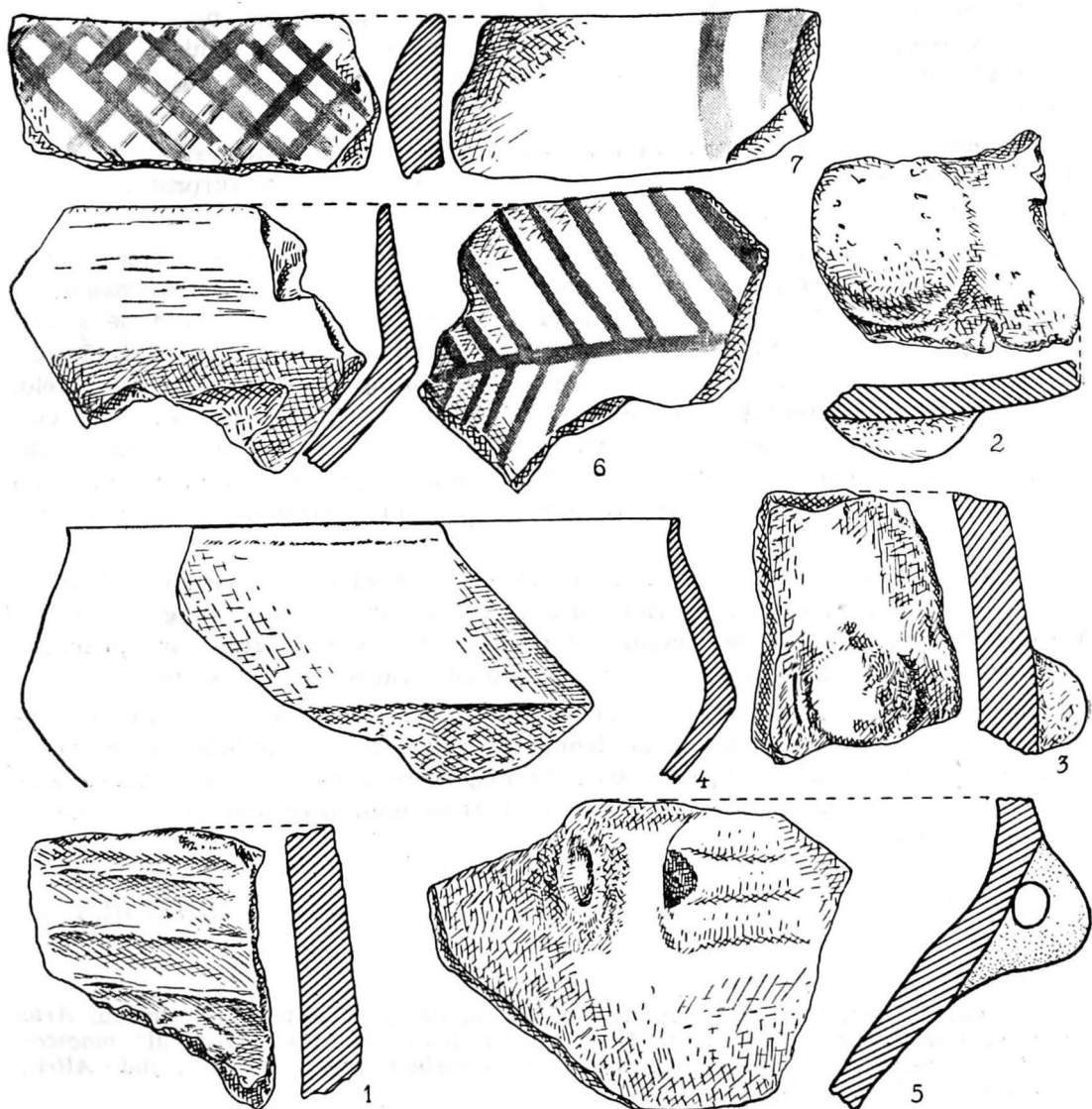

Fig. 6. — Turdaș — „La biserică”. Ceramică din cultura Petrești.

vîrci de barbotină (fig. 6/1) ori cu proeminențe plastice (fig. 6/2—3), precum și vase bitronconice cu pasta fină (fig. 6/4), uneori prevăzute cu torți perforate orizontal (fig. 6/5)¹⁸.

În grupa ceramicii pictate semnalăm un fragment de strachină cu marginea invazată și decorată în interior cu fișii oblice de vopsea roșu-brună (fig. 6/6), o margine îngroșată de strachină pictată la exterior cu fișii roșu-brune dispuse „în

¹⁸ Așezarea ne-a fost semnalată de Ioan Dan din Turdaș. De asemenea, în profilul unui mal de lângă podul de lemn din Vîlcele, la marginea grădinii lui Iacob Sălăgean, se distinge la adîncimea de 0,50 m un strat de cultură gros de 1 m, cu cărbune, oase de animale și ceramică de tip Petrești.

rețea“, iar pe fața interioară oblic (fig. 6/7) și un fragment din partea inferioară a unui vas-suport, decorat cu benzi de linii paralele frînte și romburi cu liniile marginale mai late, redată cu vopsea brună-închisă pe un fond roșu cu nuanțe portocalii (fig. 7)¹⁹.

Observațiile făcute asupra materialelor descoperite pînă în prezent ne arată că uneltele de silex și cele de os lipsesc, iar ceramica Coțofeni surprinsă sporadic în stratul superior este atipică.

Materialul ceramic descoperit în așezarea neolitică tîrzie aparține fazei dezvoltate a culturii Petrești, avînd un singur nivel de locuire. Așezări asemănătoare în privința stratigrafiei și cronologiei, cu ceramică pictată și locuințe de suprafață cu platforme de lut ars, se cunosc la Noșlac²⁰, Cuci²¹, Ciuguzel²², Cașolț-„Poiana în Pisc“²³ și Răhău²⁴, fiind, de obicei, suprapuse stratigrafic de nivelul Coțofeni timpuriu. Prezența unor materiale de tip gumelnițean în stratul de cultură Petrești pledează pentru o dezvoltare sincronă a celor două culturi, subliniind influența exercitată de cultura Gumelnița asupra purtătorilor civilizației cu ceramică pictată vest-românească din Transilvania, sesizată și în alte așezări²⁵.

Stațiunea semnalată se întindea în partea de nord-vest a satului actual, la poalele „Dealului Bisericii“, pe ridicătura „La Gușata“ și malul stîng al pîriului Vilcele. Ca îndeletniciri ale locuitorilor neolitici menționăm agricultura primitivă și creșterea animalelor domestice, iar ca ocupații casnice olăritul și țesutul.

Materialele ceramice Petrești identificate în hotarul de vest al satului Turdaș, alături de cele semnalate mai demult la Ciuguzel și Ciumbrud și recent la Silivaș²⁶ contribuie la cunoașterea ariei de răspîndire a culturii cu ceramică pictată în partea stîngă a cursului mijlociu al Mureșului, precizînd noi descoperiri în această zonă.

MIHAI BLĂJAN

¹⁹ Analogii vezi la I. Paul, *op. cit.*, p. 52, pl. IV/2a; Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974, fig. 62; Ioan Al. Aldea, „Altarul“ magicoritual descoperit în așezarea neolitică de la Ghirbom (com. Berghin, jud. Alba), în *Apulum*, XII, p. 44, fig. 2/4.

²⁰ N. Vlassa, în *ActaMN*, IV, 1967, p. 420.

²¹ Idem, *op. cit.*, p. 419, fig. 13/1, 6; I. Paul, în *RevMuz*, II, 1965, 4, p. 295.

²² Muzeul din Aiud păstrează fragmente ceramice pictate descoperite pe hotarul satului Ciuguzel. Vezi G. Téglás, *Az erdélyi medence őstörténelméhez*, Cluj, 1887; I. Marțian, *Rep*, p. 14.

²³ M. Macrea, *op. cit.*, p. 421—429; I. Paul, *Așezarea neolitică de la Poiana în Pisc*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 107 și urm.

²⁴ K. Horedt, I. Berciu, Al. Popa, I. Paul, I. Raica, *Săpăturile arheologice de la Răhău și Sebeș*, în *Apulum*, VI, 1967, p. 14 și urm.

²⁵ Materiale gumelnițene s-au identificat în așezările Petrești de la Pianul de Jos-„Podol“ (I. Paul, în *StCom*, 14, 1969, p. 62—63) și Șeica Mică (I. Al. Aldea, *op. cit.*, p. 30, fig. 2).

²⁶ Pe teritoriul satului, în apropiere de locul unde se presupune să se fi descoperit renumitele vestigii celtice, în 1972 Vl. Zirra (Institutul de arheologie, București) a executat un sondaj de informare, descoperind fragmente de vase neoneolitice aparținătoare culturii Petrești. Materialul, inedit, în Muzeul din Aiud. Informații amabile de la cercetătorul Vl. Zirra, căruia îi aducem, și cu această ocazie, mulțumirile cuvenite.

DIE SIEDLUNG VOM TYP PETREȘTI IN TURDAȘ (KR. ALBA)

(Zusammenfassung)

Der Verfasser legt archäologischen Fundstoff aus der Siedlung vom Typ Petrești vor, die im Herbst 1971 auf dem Dorfgebiet von Turdaș, an einem „La Gușata“ genannten Punkt und in seiner Umgebung identifiziert wurde. Das dort geborgene archäologische Material bestand aus Tonscherben, Tierknochen und verstreuten Brocken aus der Plattform von gebranntem Lehm der neolithischen Wohnstätten.

Die Keramik umfasst, nach Qualität des Tons, Gebrauchsware und feinere Ware; die letztere ist unverziert oder direkt auf dem Ton mit verschiedenen geometrischen Mustern bemalt. Das am Westrand des Dorfes Turdaș gefundene archäologische Material weist Ähnlichkeiten mit der Tonware ebensolcher Siedlungen aus Siebenbürgen auf und stammt aus einer spätneolithischen, der eigentlichen Petrești — Kultur zugehörigen Siedlung.